

Wstęp

Rosyjska pełnoskalowa agresja na Ukrainę, rozpoczęta 24 lutego 2022 r., zapoczątkowała wojnę, którą można już określić jako największą w Europie od czasów II wojny światowej – nie tylko ze względu na zasięg terytorialny działań zbrojnych, zaangażowane siły czy liczbę ofiar, ale także z uwagi na wielość dziedzin życia, których bezpośrednio lub pośrednio dotyka. Wynika to zarówno z rozmyślnej polityki Kremla, obliczonej na wielotorową destabilizację innych państw (przed 2022 r. głównie pozamilitarnymi środkami), jak również procesu pogłębienia bezpieczeństwa – włączenia w jego zakres przedmiotowy gamy nowych zagadnień, niezwiązanych bezpośrednio z użyciem siły zbrojnej, choć mających niepośledni wpływ na stabilność w stosunkach międzynarodowych oraz wewnątrz poszczególnych państw. Wojna w Ukrainie oznacza dziś, oprócz starć o ogromnej skali i dziesiątek tysięcy ich ofiar, także (jako jedna z ważnych przesłanek) m.in.: kryzys energetyczny, fale uchodźców i migrantów, rosnącą inflację, zaburzenie globalnych łańcuchów dostaw żywności czy spowolnienie transformacji energetycznej i innych działań mających z założenia zapobiec katastrofie klimatycznej.

Przede wszystkim jednak mamy do czynienia z ogromnej skali „klasycznym” w swej naturze konfliktem zbrojnym. Tym samym nie odzwierciedla on wielu charakterystycznych dla współczesnych konfliktów zbrojnych tendencji, takich jak m.in.: prowadzenie działań wojennych o niskiej intensywności, partyzanckich, aterytorialnych czy „na odległość”, stosunkowo rzadko bezpośrednio między państwami, z założeniem minimalizacji strat własnych¹. Zamiast tego dostrzec można, za prof. Romanem Kuźniarem, liczne analogie do sposobów prowadzenia działań zbrojnych właściwych II czy wręcz I wojnie światowej². Walki toczą się zarówno na lądzie

¹ Por. M. Madej, K. Pronińska, *Konflikty zbrojne*, (w:) R. Kuźniar i in., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020, s. 326–345.

² Prof. Kuźniar o sytuacji w Ukrainie: wycinek drugiej wojny światowej, który przechodzi w pierwszą, <https://tvn24.pl/swiat/atak-rosji-na-ukraine-profesor-roman-kuzniar-o-nowej-fazie-wojny-6183130> (dostęp: 8.11.2022).

(przeważająca ich część), jak również w powietrzu i na morzu. Konfrontacja trwa także w cyberprzestrzeni i sferze informacyjnej, a pośrednio areną tej wojny stała się sfera gospodarcza, w tym zakłady produkcji zbrojeniowej czy światowe rynki (np. w kwestii sankcji nałożonych na Rosję czy skutków blokady morskiej Ukrainy). Owe działania w pozamilitarnych obszarach mogą mieć decydujące przełożenie bezpośrednio na przebieg wojny w kontekście choćby niezbędnego zaplecza materialnego czy motywacji żołnierzy stron walczących. Jednym z celów niniejszego opracowania jest ukazanie tejże złożoności w ramach skrupulatnej analizy przestrzeni konfliktu przez autorów specjalizujących się w poszczególnych omawianych zagadnieniach, zgodnie z płaszczyznami ich badań naukowych lub doświadczeniem praktycznym (operacyjnym).

Głównym celem wieloautorskiej monografii jest ukazanie przebiegu i konsekwencji agresji Rosji na Ukrainę w wymiarze strategicznym, gospodarczym i wojskowym. W związku z tym zespół autorów – ekspertów w swoich dziedzinach – przeanalizował ten konflikt uwzględniając powyższe aspekty. Następnie, uwzględniając szeroki wachlarz zmiennych i czynników, głównie pozakonfliktowych oraz uwarunkowania i złożoność współczesnego świata określone zostały konsekwencje tej wojny. Należy podkreślić, że przeprowadzona analiza dotyczy pierwszego okresu konfliktu – od lutego do listopada 2022 r. – oraz czasu bezpośrednio poprzedzającego wybuch wojny – od września 2021 r., kiedy obserwowane były pierwsze przygotowania Rosji do agresji, a sporadycznie również wydarzeń po 2014 r., kiedy Rosja zaanektowała Półwysep Krymski, a od Ukrainy oderwana została część obwodu donieckiego i ługańskiego. Jednocześnie należy zakładać, że konsekwencje wojny oddziaływać będą przez wielu lat.

Dodatkowymi celami monografii było wyciągnięcie wniosków z przebiegu konfliktu oraz przedstawienie ewentualnych rekomendacji, przede wszystkim odnoszących się do modernizacji Sił Zbrojnych RP oraz polskiego przemysłu obronnego i jego zaplecza badawczo-rozwojowego. Choć wojna wciąż trwa, to jednak analiza jej dotychczasowego przebiegu obejmująca ponad 9 miesięcy, pozwala wysunąć znaczną liczbę konkluzji i wniosków. Wśród nich znajdują się takie, które mogły wynikać również z analizy ostatnich konfliktów w Europie i jej otoczeniu. Jednak znaczna ich część stanowi swoiste *novum*, co wynika z wybitnie odmiennego, od wcześniejszych konfliktów zbrojnych, charakteru wojny rosyjsko-ukraińskiej.

Analizy badawcze towarzyszące pisaniu niniejszej monografii prowadzone były przy wykorzystaniu metod badań naukowych, wśród których wiodące były: analiza treści literatury, metoda opisowa i porównawcza, wnioskowanie indukcyjne, wnioskowanie dedukcyjne, metoda opisowo-wektorowa, metoda obserwacji medialnej oraz metoda syntezy danych statystycznych. Autorzy monografii posłużyli się metodami i technikami badawczymi identyfikowanymi przede wszystkim w dyscyplinie nauk o polityce, nauk o bezpieczeństwie i nauk ekonomicznych, oraz w dziedzinie sztuki wojennej, głównie w strategii i taktyce. W większości, analizy prowadzone

były w sposób systemowy i komparatystyczny, biorąc pod uwagę wszelkie możliwe czynniki polityczno-militarne, mające wpływ na wywołanie wojny Rosji przeciw Ukrainie oraz składające się na możliwości przygotowania i prowadzenia działań obronnych przez wojska ukraińskie.

Dokonana przez prof. ucz. dr. hab. Eugeniusza Cieślaka ocena doświadczeń związanych z powietrznym wymiarem wojny w Ukrainie była prowadzona w oparciu o krytyczną analizę publicznie dostępnych materiałów źródłowych. Przyjęty układ rozważań był zbieżny z aktualnymi założeniami doktrynalnymi w zakresie użycia sił powietrznych w działaniach bojowych. Analiza doświadczeń działań bojowych w Ukrainie skonfrontowana z doktrynalnymi założeniami użycia sił powietrznych posłużyła jako podstawa do identyfikacji trendów związanych z powietrznym wymiarem wojny w Ukrainie.

Analizy i mechanizmy komparatystyczne badań, aspektu historycznego i współczesnego prowadzenia wojen, pozwoliły na sformułowanie wielu cennych wniosków w zakresie perspektywnych trendów rozwoju sztuki wojennej, w tym wpływu nowych technologii na sposoby prowadzenia wojen, przeniesienia wysiłku cyfrowego w przestrzeń cybernetyczną, jak również coraz częstsze stosowanie siły miękkiej i sztucznej inteligencji na rzeczywistym polu walki.

W rozdziale poświęconym gospodarczym skutkom wojny w Ukrainie dr Dariusz Prokopowicz zastosował metodę syntezy danych statystycznych, wykorzystując pierwotne dane publikowane przez instytucje statystyki narodowej, w tym m.in. Główny Urząd Statystyczny oraz ich syntetyczne ujęcie dla kluczowych zagadnień opisywanej problematyki determinantów kryzysu energetycznego, podwyższonej inflacji, dekoniunktury gospodarki itd. Zastosowano także, głównie w opracowaniu dr. Piotra Śledzia, elementarną analizę przypadków wybranych (ze względu na ich znaczenie) państw, organizacji międzynarodowych oraz podmiotów niepaństwowych w kontekście wpływu rosyjskiej inwazji na Ukrainę na ich politykę, pozwalającą, zgodnie z logiką indukcyjną, na wyciągnięcie zsyntetyzowanych wniosków dotyczących współczesnego porządku międzynarodowego, w szczególności zaś kierunków jego ewolucji.

Efektem jest pierwsze w skali krajowej opracowanie ujmujące wojnę Rosji przeciwko Ukrainie, która zawiera się w 2022 r., z tak wielu różnych perspektyw badawczych – m.in. nauk o bezpieczeństwie, nauk politycznych i stosunków międzynarodowych czy też nauk ekonomicznych. Wydaje się, że właściwe zrozumienie istoty tego konfliktu oraz logiki przyczynowo-skutkowej związanej z jego wywołaniem i przebiegiem możliwe jest wyłącznie w ujęciu interdyscyplinarnym, jako że poszczególne wątki dalece nakładają się na siebie. Czy Rosja zdecydowałaby się na inwazję przy sprzeciwie Chin? Jak na tę decyzję wpłynęły przejście do porządku dziennego nad aneksją Krymu oraz destabilizacją obwodów donieckiego i ługańskiego przez część państw Zachodu po 2014 r. w świetle m.in. ich współpracy z Rosją w dziedzinie energetyki? Czy możliwa byłaby skuteczna

obrona Ukrainy przed rosyjską nawałą bez wsparcia w postaci dostaw uzbrojenia od państw Zachodu (w szczególności USA)? Jak na przebieg działań zbrojnych od strony operacyjnej wpłynął rozwój technologiczny? Jakie wnioski z tej wojny wyciągną państwa w kontekście reform swoich sił zbrojnych i redefiniowania polityki obronnej? Czy doprowadzi ona do przewartościowań w stosunkach międzynarodowych, zwłaszcza w kontekście rozkładu potęgi (w szczególności, choć nie tylko, militarnej), a przez to transformacji układów sił (globalnego i regionalnych)? Tego rodzaju pytania retoryczne można mnożyć. Jednym z zadań niniejszej publikacji jest tę złożoność ukazać. Także z uwagi na wielość wyzwań dla bezpieczeństwa Polski z niej wynikających – nie tylko zdolności do obrony w postaci narodowego instrumentarium (w tym polityki zbrojeniowej) oraz skutecznych mechanizmów współpracy z sojusznikami w tym celu, ale również dotyczących m.in. polityki energetycznej, gospodarczej czy migracyjnej.

Sam akt rosyjskiej agresji z 24 lutego 2022 r. należy wpisać w pewne czasowe kontinuum, wszak jej kontekst jest dobrze znany. Na przełomie lat 2013 i 2014 Ukraińcy odrzucili antyeuropejski (*vide* odmowa podpisania długo negocjowanej umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską) i antydemokratyczny kurs polityki ówczesnego prezydenta. Eskalacja przemocy na kijowskim Majdanie, zakończona śmiercią niemal 100 protestujących i ucieczką głowy państwa do Rosji stanowiła wstęp do rosyjskiej agresji. Aneksja Krymu naruszyła pozimnowojenne terytorialne *status quo* w Europie, zaś zbrojna destabilizacja obwodów donieckiego i ługańskiego (przedtem przemysłowego „serca” Ukrainy) okazała się destrukcyjna nie tylko dla ukraińskiej integralności terytorialnej i gospodarki, ale również *de facto* zamroziła proeuropejskie i proatlantyckie aspiracje tego państwa – choć te zaczęły być głośno artykułowane, jako skonsolidowane i umocnione w odpowiedzi na agresywną politykę Kremla. Rosyjskie motywacje nie miały jedynie charakteru strategicznego (utrzymania państw poradzieckich jako „strefy uprzywilejowanych interesów” Rosji), ale również cywilizacyjny – uniknięcia odrzucenia przez Ukraińców „Ruskiego miru” na rzecz kontroferty Zachodu, w oparciu o właściwe mu wartości (na poziomie państwa i jednostki) czy poziom życia, gdy w ich ślady mogłyby pójść społeczeństwa innych państw byłego ZSRR. Zachowanie wpływu na politykę Ukrainy było dla Rosji kluczowe z uwagi na jej położenie – wszak to przez nią przebiega linia podziału między cywilizacją Zachodu a cywilizacją prawosławną, o czym pisał Samuel Huntington³. Znaczenie to wykracza zatem daleko poza kwestie polityczno-strategiczne. I kiedy okazało się, że ani zmiana ekipy rządzącej w Kijowie (polityków ekipy Euromajdanu zastąpiło w 2019 r. środowisko politycznych nowicjuszy z partii „Sługa Narodu”, z Wołodymyrem Zełenskim na czele), ani wysiłki na rzecz zawarcia (niekorzystnego dla Ukrainy)

³ S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2007, s. 276.

porozumienia pokojowego na bazie ustaleń mińskich, ani presja „poniżej progę wojny” (w postaci szerokiej gamy instrumentów wojny hybrydowej), ani kolejne groźby eskalacji (roz mieszczanie już od wiosny 2021 r. wojsk wzdłuż granicy rosyjsko-ukraińskiej) nie zmieniają priorytetów politycznych Ukrainy, Kreml sięgnął po środek ostateczny: pełnoskalową inwazję, która jest przedmiotem niniejszej publikacji.

Na formułowanie daleko idących prognoz jest jeszcze o wiele za wcześnie, wszak wojna wciąż trwa, a jej dynamika, zależna od niezliczonych i często nieoczywistych czynników, bywa momentami nieprzewidywalna. Nie jest jednak za wcześnie na formułowanie na podstawie jej dotychczasowego przebiegu pewnych wniosków dotyczących m.in. bezpieczeństwa Polski, sztuki wojennej (taktycznego i operacyjnego wymiaru prowadzenia działań zbrojnych), polityki międzynarodowej czy znaczenia pozamilitarnych aspektów (jak gospodarka czy wymiar informacyjny). Szczególnie, że w wielu przypadkach wojna ta wpisuje się w dostrzegalne współcześnie szersze tendencje właściwe tym obszarom.

Agresja Rosji na niepodległą i suwerenną Ukrainę, rozpętała wojnę w centrum Europy, łamiąc międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, w tym wszelkie konwencje stanowiące prawo humanitarne, m.in. w zakresie: ograniczenia środków wojny; praw i zwyczajów wojny lądowej; traktowania osób cywilnych, jeńców wojennych, rannych, chorych i rozbitków, a także ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Przed tą wojną były wojny hybrydowe Rosji w: Czeczenii, Gruzji (Abchazja, Północna i Południowa Osetia), Syrii, Armenii, Azerbejdżanie, Kazachstanie, etc. Niestety na te wojny wywoływane przez Rosję świat reagował opieszale i nieskutecznie.

Dziś, pomimo totalnego sprzeciwu demokratycznego świata i potępienia zbrodniczych czynów Rosji, zwłaszcza przez państwa członkowskie ONZ, UE, NATO, OBWE, Rady Europy i innych organizacji międzynarodowych, Rosja nie reaguje i lekceważy wszystkich. Wydaje się, że świat stanął w obliczu wielkiego „impossibilizmu”. Dotychczasowe mechanizmy utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na świecie, wobec państw mocarstwowych i jednocześnie stałych członków RB ONZ, okazują się nieefektywne. Dokonywane bestialstwo władz Rosji w Ukrainie, w postaci ludobójstwa, barbarzyństwa, cynizmu, fałszu, ogromu zniszczeń majątku narodowego i kultury, odbierania dzieci, gwałcenia kobiet, etc., upoważnia i obliguje nas do stawiania fundamentalnych pytań, przed światem i społecznością międzynarodową: „Czy ludzkość skazana jest na bezradność w takich sytuacjach, w tym i następnych stuleciach?”, „Czy Rosja może wbrew prawu międzynarodowemu i większości państw świata, czynić dowolne przestępstwa i zbrodnie na innych narodach i na oczach całego świata, bezkarnie?”, „Jak udoskonalić lub stworzyć prawo międzynarodowe, w sensie skutecznych mechanizmów reagowania instytucji takich jak ONZ (193 państwa), NATO, UE czy OBWE lub innych podmiotów, np. Trybunałów Międzynarodowych, przeciw agresorom i zbrodniarzom wojennym, którzy wbrew

prawu dokonują agresji na państwa słabsze, zmuszając je do poddaństwa, zabierają wolność i suwerenność, niszcząc dorobek, kulturę i gospodarkę, łamiąc prawa człowieka i niszcząc godność całych narodów?”. Wojna w Ukrainie to problem Europy i Świata, to wojna nowej, technologicznej cywilizacji z barbarzyństwem i narodowym terroryzmem Rosji, wobec wolnych narodów. Autorytarna władza Rosji od 2013 r. kieruje się strategią polityczną i militarną opracowaną przez szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Rosji, gen. Walerego Gierasimowa, polegającej na realizacji celów strategicznych wojną i działaniami hybrydowymi, które stanowią zakamuflowaną fazę wojny lądowej, asymetrycznej, z wykorzystaniem sił i wszelkich możliwości środków, w postaci działań pozamilitarnych (artykuł Charlesa K. Bartlesa „Getting Gerasimov Right”, *Military Review*, January–February 2016). W przypadku przedłużania się tej fazy operacji, rozważa się użycie sił operacyjnych wojsk lądowych, które dotychczas mogły uczestniczyć w ćwiczeniach demonstracyjnych. Problemy operacji lądowych, w tym wojny hybrydowej, z uwagi na jej „podprogowy charakter” i trudne do identyfikacji formy oddziaływania na społeczeństwo oraz administrację publiczną i systemy funkcjonalne, poddano analizie i ocenie naukowej, rekomendując pewne formy edukacji społecznej i przygotowania cywilnych podmiotów do skutecznego zapobiegania i przeciwdziałania skrytym akcjom wroga. Czynniki demograficzny w wojnie hybrydowej odgrywa zasadniczą rolę i jemu poświęcono również stosowną uwagę.

Niniejsza książka pt. **„Przebieg i konsekwencje rosyjskiej agresji na Ukrainę. Aspekty strategiczne, gospodarcze i wojskowe”** składa się z ośmiu rozdziałów opracowanych przez autorów, którzy posiadają dużą wiedzę i szerokie doświadczenie w swoich wąskich specjalizacjach.

Książkę otwiera **rozdział 1. dr. Krzysztofa Pająka** ukazujący wydarzenia, które poprzedziły wybuch wojny. Przedstawiono w nim intensywne działania dyplomatyczne i polityczne, których celem miało być zapobiegnięcie rosyjskiej agresji na Ukrainę oraz zmianę ich charakteru wraz z narastaniem obecności rosyjskich sił zbrojnych wzdłuż ukraińskich granic.

Z obecnej perspektywy, kiedy wiadomo, że atak rosyjski był z góry zaplanowaną operacją wymierzoną w zniszczenie suwerenności Ukrainy, interesująco przedstawiają się rosyjskie żądania gwarancji bezpieczeństwa, które wysuwane były względem USA. Istotną rolę w próbie zapobiegnięcia wybuchowi wojny odegrały organizacje międzynarodowe. Analiza wypowiedzi przedstawicieli Rosji na forach tych instytucji pozwala jeszcze lepiej zrozumieć, jak Rosja parła do agresji i uwidacznia, że najprawdopodobniej, nawet w przypadku uzyskania ustępstw, nie odstąpiłaby od zaplanowanego ataku na Ukrainę.

Dzięki przedstawionemu opisowi zdarzeń z końca stycznia i początku lutego 2022 r. wyraźnie widać, że już w tamtym okresie Rosja trwale weszła na ścieżkę wojenną. Konsekwentnie wyłączała kolejne bezpieczniki systemu bezpieczeństwa międzynarodowego: zrezygnowała z zapraszania obserwatorów na ćwiczenia

wojskowe, nie uczestniczyła w posiedzeniach OBWE, ignorowała wezwania do deeskalacji, czy prośby o wyjaśnienie manewrów sił zbrojnych, a także ograniczała możliwości działania Specjalnej Misji Obserwacyjnej w regionie Doniecka. Ostatecznie, kiedy nie dało się już dłużej ukrywać skali przygotowań do agresji przedstawiciele rosyjscy zaczęli kłamać w żywe oczy zapewniając, że Rosja nie zaatakuje Ukrainy oraz próbować maskować prawdziwe intencje umawiając z przedstawicielami państw Zachodu kolejne spotkania mające zapobiec wojnie.

Rozdział 2. autorstwa dr. Piotra Śledzia skupia się na międzynarodowych implikacjach rosyjskiej agresji na Ukrainę. W pierwszej kolejności dokonana została rekonstrukcja reakcji Zachodu (rozumianego jako państwa i instytucje międzynarodowe – Sojusz Północnoatlantycki i Unia Europejska). Obecna faza wojny stała się dla tych podmiotów okazją (czy wręcz koniecznością) do zaprezentowania sprawczości i konsolidacji, a z tym problemów, z uwagi na narastające rozbieżności interesów, w latach ją poprzedzających nie brakowało. Mimo to Stany Zjednoczone po raz kolejny (co po epoce doktryny *America First* ma niemalą doniosłość) przejęły odpowiedzialność za sprawy bezpieczeństwa w Europie. W dużej mierze za ich sprawą NATO zwiększyło swoje zdolności do obrony i odstraszenia (poprzez dyslokacje wojsk i uzbrojenia na wschodnią flankę sojuszu) oraz zredefiniowało w tym kierunku swoje priorytety strategiczne wyrażone w dokumencie madryckim.

Kolejny ustęp rozdziału dotyczy Chin oraz najważniejszych w omawianym kontekście mocarstw regionalnych. Mimo dostrzegalnej ambiwalencji, bilans zysków i strat wynikłych z zaistniałej sytuacji z perspektywy Państwa Środka, związanego z Rosją strategicznym porozumieniem, mającym osłabić USA i ich wpływy, wydaje się ujemny. Pod wieloma względami do realizacji partykularnych celów zdołały ją jednak wykorzystać takie mocarstwa średniego rzędu (*middle powers*), jak m.in.: Indie, Turcja, Iran czy Arabia Saudyjska. Z uwagi na polityczne powiązania z Rosją i implikacje konfliktu w Ukrainie dla ich bezpieczeństwa narodowego, omówiona została również sytuacja wybranych państw strefy poradzieckiej – Białorusi, Mołdawii, Kazachstanu i Armenii.

Osobna sekcja ujmuje problem z poziomu globalnego, analizując wpływ zaistniałej sytuacji na liberalny porządek międzynarodowy i jego instrumentarium. O ile instytucje wielostronne – szczególnie globalny system bezpieczeństwa zbiorowego ONZ oraz stosowne akty prawa międzynarodowego (zwłaszcza *ius contra bellum* oraz *ius in bello*) – ujawniły swoje pewne immanentne słabości, decydujące o ich nieskuteczności w obliczu rzeczowego wyzwania, o tyle międzynarodowe współzależności w ramach zliberalizowanej, zglobalizowanej i scyfryzowanej gospodarki światowej stworzyły niebagatelne możliwości oddziaływania w zakresie reagowania na rosyjski akt agresji, w postaci szerokiej gamy nakładanych przez różne podmioty sankcji. Ponadto w dobie internetu i mediów społecznościowych szczególnego znaczenia nabiera sfera informacyjna, pozwalająca nie tylko dezinformować

przeciwnika na nieznaną wcześniej skalę czy wywierać presję poprzez cyberataki, ale także kształtować reakcje na zachodzące procesy przez kreowanie stosownego przekazu i wizerunku (swoisty międzynarodowy PR); czego omawiany konflikt zbrojny dowiódł po wielokroć.

Rozdział 3., opracowany przez gen. dyw. prof. ucz. dr. hab. Juliana Maja, poświęcony został wybranym problemom sztuki wojennej, w kontekście Ukrainy, mającym duże znaczenie dla rozwoju przyszłych systemów bezpieczeństwa i obronności w skali międzynarodowej. Rosja jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, mający zapobiegać i przeciwdziałać wszelkim zagrożeniom i spornym sytuacjom na świecie, stała się głównym źródłem konfliktów zbrojnych i wojen na całym globie. Ten aspekt wyartykułowany został także w najnowszej Koncepcji Strategicznej NATO, przyjętej przez wszystkie państwa członkowskie Sojuszu w czerwcu 2022 r. na szczycie w Madrycie, gdzie podkreślono, że „Rosja stanowi największe zagrożenie dla państw europejskich i NATO”.

W świetle nowej sytuacji polityczno-militarnej, w rozdziale tym skupiono się na ocenie czynników i przesłanek wykorzystywanych przez Rosję do realizacji swoich wielkomocarstwowych celów. Podkreślono, że są to cele awanturnicze i terrorystyczne, wyjątkowo nieprzystające do współczesnego ładu międzynarodowego, gdyż osiągnane z pogwałceniem wszelkich reguł prawa humanitarnego oraz wbrew opiniom organizacji międzynarodowych i państw dążących do utrzymania pokoju na kuli ziemskiej. Rosja wobec suwerennych państw wyzwolonych z dawnego ZSRR prowadzi wojny hybrydowe, dążąc do wymuszenia uległości i uzależnienia władz i społeczeństw, głównie w sensie politycznym i społecznym. Wojny hybrydowe według Rosji stanowią pierwszą fazę wojny lądowej, prowadzonej skrycie bez wypowiedzania, wywołując presję i wymuszając na społeczeństwie i administracji publicznej uległość i ustępstwa. Czynnikiem demograficzny odgrywa w wojnie hybrydowej zasadniczą rolę i jemu poświęcono również sporo miejsca.

Ponadto w zasadniczej części rozdziału przedstawiono, w ogólnym zarysie, plany operacji lądowej Rosji oraz przebieg działań, a także nowe elementy współczesnych operacji lądowych, zwłaszcza w działaniach obronnych wojsk Ukrainy, podkreślając ich znaczenie we współczesnych działaniach bojowych szczebla taktycznego i bojowego.

W rozdziale 4. autorstwa dr. hab. Eugeniusza Cieślaka przedstawiono wstępną ocenę zasadniczych obserwacji związanych z powietrznym wymiarem wojny w Ukrainie. Ramy rozważań zostały nakreślone w oparciu o doktrynalne zadania sił powietrznych w działaniach bojowych. W konsekwencji, w rozdziale przedstawiono treści dotyczące walki o przewagę w powietrzu, powietrznego ataku strategicznego, lotniczego wsparcia działań wojsk lądowych, mobilności powietrznej oraz wkładu sił powietrznych do systemu rozpoznania i dowodzenia sił połączonych. Syntetyczne odniesienia do założeń doktrynalnych stanowiły punkt wyjścia do bardziej szczegółowych analiz i ocen doświadczeń wojny w Ukrainie. W miarę możliwości,

próbowano przedstawić zasadnicze uwarunkowania przyjętych koncepcji działań obu stron konfliktu w wymiarze powietrznym, uchwycić kluczowe wydarzenia oraz podjąć próbę oceny dotychczasowych trendów w działaniach prowadzonych w wymiarze powietrznym. W rozdziale zasygnalizowano również możliwe scenariusze rozwoju sytuacji i potencjalnych działań sił ukraińskich i rosyjskich w wymiarze powietrznym. Ze względu na ograniczoną dostępność i wiarygodność informacji dotyczących wojny powietrznej w Ukrainie, prezentowane w rozdziale wnioski i oceny mają charakter ogólny i do pewnego stopnia spekulatywny. W miarę wzrostu wiedzy o wojnie w Ukrainie, część z powyższych ocen będzie prawdopodobnie wymagała doprecyzowania bądź uwzględniania nieznanych obecnie uwarunkowań i faktów.

W rozdziale 5. przedstawione zostały wyniki badań dr. hab. Adama Radomyskiego, które koncentrują się na kwestiach organizacji, wyposażaniu oraz taktyce ukraińskiej obrony powietrznej, w tym głównie obronie przeciwlotniczej. W tej części monografii przedstawiono w syntetycznej formie rozwój ukraińskiej obrony powietrznej w tym obrony przeciwlotniczej w latach 1991–2022. Na kanwie procesu rozwojowego obrony przeciwlotniczej skoncentrowano się na charakterystyce struktur, organizacji i wyposażenia sił OPL SZ Ukrainy. W tej kwestii przedstawiono także wsparcie narodowego przemysłu obronnego, który nie tylko dokonał modernizacji części starszego sprzętu, ale również produkuje nowe systemy przeciwlotnicze oraz radary. Najważniejsza część rozważań została poświęcona analizie organizacji i prowadzenia obrony przeciwlotniczej przez SZ Ukrainy po dokonaniu agresji zbrojnej przez Federację Rosyjską. W wyniku prowadzonych badań wskazano na przesłanki i czynniki, które miały wpływ na niską efektywność działań rosyjskiego lotnictwa oraz ponoszone straty, które są bardzo dotkliwe dla Rosji nie tylko z militarnego punktu widzenia, ale także ze względu na rosnące koszty wojny. Poza tym wskazano na coraz większą efektywność ukraińskiej obrony przeciwlotniczej w zwalczaniu wrogich bezzałogowych statków powietrznych, w tym dronów kamikaze Shahed-136 produkcji irańskiej.

Rosyjska agresja na Ukrainę objęła również **działania zbrojne na morzu, które zostały przedstawione przez dr. Krzysztofa Pająka w rozdziale 6.** Rosja, co najmniej od kilku lat, intensywnie modernizowała i priorytetowo traktowała Flotę Czarnomorską, która stanowiła ważne ogniwo wspierające wcześniejsze działania zbrojne w Syrii, zbierając tam cenne doświadczenia. Formacja ta miała spełnić podobną rolę w operacji zajęcia Ukrainy. Wspomagać ją miały okręty ściągnięte z innych flot. Dla tych, które operować miały na Morzu Śródziemnym rosyjska baza w Tartusie była głównym punktem zabezpieczenia.

Z początkiem konfliktu bezsprzecznie ogromna przewaga agresora, zarówno w wymiarze liczby i jakości posiadanych okrętów oraz innych sił, jak również uwarunkowań geostrategicznych, umożliwiła szybkie uzyskanie kontroli nad północno-zachodnią częścią Morza Czarnego i błyskawiczne opanowanie wybrzeży

Morza Azowskiego. Wprowadzona i utrzymana została także, bardzo uciążliwa dla ukraińskiej gospodarki, blokada morska. Jednakże, z czasem, na rosyjskiej dominacji zaczęły pojawiać się rysy i pęknięcia. Ukraina nie tylko okazała się zdolna do obrony części swoich wybrzeży, lecz wymusiła odsunięcie rosyjskich zgrupowań od kontrolowanych przez nią terenów, a także udało się jej przeprowadzić kontruderzenia, w tym o bezprecedensowym charakterze na okupowane przez Rosjan porty. Interesująco przedstawiają się również działania podejmowane przez organizacje międzynarodowe i korporacje – w kontekście zatrzymania i przywrócenia części żeglugi do ukraińskich portów. Wojna morska na akwenie Morza Czarnego, choć nie była intensywna i stanowiła drugorzędny teatr walki, stanowi ważny kamień milowy zarówno w zakresie koncepcji uzbrojenia okrętów i zdolności jakie powinny one posiadać oraz wykorzystania morskich sił zbrojnych.

W rozdziale 7., autorstwa prof. dr. hab. Pawła Soroki, przedstawione zostały wnioski z wojny w Ukrainie w kontekście zmian w strukturze i modernizacji Sił Zbrojnych RP z udziałem polskiego przemysłu obronnego i jego zaplecza badawczo-rozwojowego. Konflikty wojenne są bowiem najlepszym sprawdzianem dla uzbrojenia i sprzętu wojskowego znajdującego się na wyposażeniu wojska. W trakcie toczonych walk, w starciu z siłami przeciwnika, w pełni ujawniają się zarówno jego walory i silne strony, jak i wady i słabości. Dlatego Departament Polityki Zbrojeniowej MON we współpracy ze Sztabem Generalnym WP, Agencją Uzbrojenia i Akademią Sztuki Wojennej powinny przeanalizować doświadczenia z przebiegu walk w Ukrainie pod kątem modernizacji posiadanego przez Siły Zbrojne RP wyposażenia oraz wprowadzenia na uzbrojenie nowych, w tym najnowocześniejszych rodzajów broni. Analizę tę można przeprowadzić uwzględniając potrzeby poszczególnych rodzajów Sił Zbrojnych, a więc Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych, Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni i Wojsk Obrony Terytorialnej.

Zwiększenie potencjału militarnego naszego kraju, zarówno poprzez produkcję nowego uzbrojenia, jak i modernizację będącego już na wyposażeniu Sił Zbrojnych RP, a także absorpcja offsetu, gdy uda się go wynegocjować przy okazji niektórych umów z dostawcami zagranicznymi, wymagać będzie uruchomienia dodatkowych mocy produkcyjnych, w tym utrzymywanych w ramach planu mobilizacji gospodarki (PMG). Towarzyszyć temu będzie szereg zjawisk takich jak unowocześnienie linii produkcyjnych, wzrost zatrudnienia, umocnienie zaplecza badawczo-rozwojowego, polonizacja uzbrojenia zakupionego za granicą, zaangażowanie jednostek badawczo-rozwojowych projektujących określony rodzaj uzbrojenia i uczestniczących w procesie wdrożenia go do produkcji seryjnej. Realizacja zawartych umów i zamówień trwać będzie wiele lat i wymagać będzie bardzo wysokich nakładów finansowych, co w warunkach narastającego kryzysu gospodarczego będzie bardzo trudne. Nie jest również pewne, czy powołany niedawno Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych

zgrupowadzi zakładowe środki, co zależeć może od korzystnej emisji obligacji przez Bank Gospodarstwa Krajowego⁴.

Dr Dariusz Prokopowicz w rozdziale 8. opisał wpływ rosyjskiej agresji na Ukrainę na polską gospodarkę ze szczególnym uwzględnieniem wywołanego tą wojną kryzysu energetycznego w Europie oraz w polskiej gospodarce. Spadające tempo wzrostu gospodarczego, odnotowane już niemal od początku 2022 r., zostało zestawione z sytuacją sukcesywnie pogłębiającej się dekonjunktury gospodarek, z których nie wszystkie wyszły w pełni ze skutków globalnego kryzysu finansowego 2008–2009 oraz z pandemicznego kryzysu gospodarczego 2020 r.

Choć kryzysy związane ze wzrostem inflacji, wzrostem kosztu pieniądza, energii rozwijały się już wcześniej, to jednak nie były do tej pory w takim stopniu widoczne i zauważalne jak obecnie. Nie były także tak bolesne kosztowo i egzystencjalnie dla obywateli jak obecnie. Wojna spowodowała przyśpieszenie i zwiększenie skali określonych procesów gospodarczych w Polsce, które od lat już się rozwijały, ale nie były do tej pory, w takim stopniu, zauważalne. W konsekwencji 2023 r. może być czasem wysokiej inflacji, kryzysu zadłużeniowego w systemie finansów publicznych państwa oraz ewentualnej stagflacji w sytuacji znacznego wzrostu bezrobocia.

Mamy nadzieję, że przebieg i konsekwencje rosyjskiej agresji na Ukrainę przedstawione w aspektach strategicznych, gospodarczych i wojskowych przez autorów niniejszej książki będą dla czytelników interesującą pozycją, zaś dla naukowców źródłem referencji. Choć zdajemy sobie sprawę, że wojna rosyjsko-ukraińska spowita jest mgłą dezinformacji potęgowaną przez doniesienia medialne, jak również przyniesie jeszcze wiele nieoczekiwanych wydarzeń, to jednak dołożono wszelkich starań, aby opis wydarzeń był jak najbardziej wierny, zaś wnioski opierały się na solidnych fundamentach.

Zapraszamy do lektury!

⁴ *Fundusz Wsparcia Sił Zbrojnych – rusza modernizacja armii na kredyt*, portal Magnum X, <https://www.magnum-x.pl/arttykul/fundusz-wsparcia-sil-zbrojnych-rusza-modernizacja-arm> (dostęp: 15.11.2022).